

LIBER DECIMVSTERTIVS
PARALIPOMENON.

De anima.

CAPVT I.

Quæ supersint è nobis.

DIximus in *Quarto libro* Genios adesse nobis & qualiter: tum rursus in *Decimo*. At nunc quod dictum est, comprobemus viri sapientissimi auctoritate, qui tamdiu orbem vniuersum absque vi, absque periculo, absque detrimento in pace summa gubernauit. Is inquam in *Tertio de vita sua* hæc habet: *Quod si sensus omnis per mortem nobis adimitur, non iam præterea dolores ac voluptates ferende: neque seruendum vasi tanto deteriori. Quin imò quod seruit id supererit, nimirum mens & Genius, cum vas illud terra sit & tabus.* Ecce quod etiam si anima ipsa pereat, è quatuor tria supersunt, corpus, mens & Genius. Genium autem cognitum fuisse antiquis magnis Philosophis, tanquam rem notam ac per se vt ita dicam manifestam, quam illum etsi non clarè adeò expressit sensisse ac expertum esse, quasi pro comperto haberi potest.

CAPVT II.

Quid sit anima & quomodo operetur in nobis.

Sed de anima quid dicam: aut enim finem habet, & à quolibet infinito per infinitum distat, quodvis etiam infinitum ab ea, ab omnibus verò quæ finem habent certo & noto interuallo: aut infinita ipsa est, & ab his quæ finem habent infinito distat interuallo. Videtur autem potestate primum infinito à singulis, quæ anima carent, distare maximè intellectus interuallo. Latet solus hic est anima, & propagatione, & vi quantum distat ab eo, mente autem infinita. Videtur autem substantia quædam, sed non vt Deus, neque cælum: cælum enim non afficitur nisi per vmbra, vt in Eclipsibus, & motibus inæqualibus, qui mitione æqualium fiunt. Propterea qui dicit animam dolere, vel ti-

Tom. X.

mere, vel irasci, aut omnino quicquam triste pati, eam dicit texere vel ædificare. Non lætamur, non tristamur, sed intelligimus atque sentimus, in hoc enim perfectio est. Cum verò substantia sit, non id intelligendum est quod accidentibus subijciatur, sed quod in alio ipsa non est: neque enim calidi vel frigidi, vel asperi vel lenis capax est: neque lucis aut tenebræ, aut mæroris aut doloris; incorporea igitur est. Est autem infinitum potestate, vel quod simpliciter est, vt Deus: vel quod huiusmodi est non omnifariam vt vitæ: vel quod nullo termino circumscribitur, quale est anima: vel quoniam eo modo suscipere natum est velut Hyle. Et plura quidem excellentiam ostendunt naturæ, non autem illam esse infinitam, velut structura hominis opus est finem habentis sapientiæ. Idè Galenus dum admiratur detrahit ab ea. Sed ipsum quod est scire infinitum: numeris enim scientia illa comprehenditur: infinita ergo est scientia, aliqua verò in nobis? forsan non: sed sit æternum, esse oportet sapientem. Ipsum enim scire atque cognoscere segregat à mortalibus, & statim fit vt immortale. Et quibus natura eadem est cum voluntate, in his perfectio summa est: nos autem volumus, vitrum autem anima, dubitandum est. Nam Dei voluntas est à natura quasi, verum non solum Deus non vult quicquam: neque enim tristatur, nec anima, sed neque sapiens: si igitur non tristatur, non cupit; & si non cupit, nec anima multò minus. Contingit enim nobis amare atque tristari, velut oculo per prisma vitreum inspicienti, non vt ita sint: sed corpus & vita patitur, illa sola se retrahit. Qui sunt igitur sapientes: optimi viri: sed nimis distant hæc à persuasionibus imperitorum, propterea non hæc possunt intelligere. Sunt enim hominum genera quinque: rudium, artificum, nobilium, sapientrum, rarum rarissimum: eorum qui diuina sapiunt: & ob hæc etiam à rarissimis percepta. Igitur & vix credi possunt, cum tamen vera sint: deducere autem atque ostendere hoc ipsum bonum est, quod cum virtute est breui ratione impossibile est, & ob id conanti minus credunt, longè oratione decipi se metuunt. Quinimo cum opera sint totius hominis, ipsum solum curant & solum esse putant,

T T t 2 verum

verumtamen id esse finis ostendit : finem ergo demonstrare oportet.

Est autem finis, cuius gratia aut propter se homo, aut propter aliud : si propter se tantum, defecisset Diuina Sapientia vniuersi ordinem abruptens : si autem propter aliud, quidquam diuinum esse oportet, nam vltima perfectio & extrema pars hominis diuina est, vbi ergo finis coniungitur alteri, id genus suum est. Diuinum igitur prorsus animæ genus, & dominium mentis ad appetitum regium, corporis verò ad animam seruire, vt inquit Aristoteles. Dicebat Theophrastus quod diu pensitandum est, animum corpori magnam habitationis mercedem persoluere, scilicet maculas & sordes, intelligens quæ ab illo illinuntur : Auctor est Petrus Victorius in *sexto decimo variarum lectionum cap. 11.* Quid pulchrius vt mentem Theophrasti & Aristotelis de anima nostra intelligamus. Habitat in nobis, non à corpore proficiscitur. Quod enim materia caret, id æternum propriè est : nec refert ne vasculo exiguo contineatur, aut toto orbe quandoquidem omnia sint æqualia, si ad perpetuitatem referantur. Si Lunam inhabitare Deos ac Solem censemus, non est quod dubitemus de animis nostris, nisi quod illi sint immaculati, quia vas est purius, nostrum sordidum atque lutulentum. Quinimò obseruatum dicunt, sacerdotum corpora atque phratriorum, tum monachorum, demònibus malis non occupari, quod puriora sint. Et certe id nondum vidi. Quod si verum esset, argumentum foret diuinitatis Christianæ religionis; sed nos naturalia tantum tractamus hoc in loco, admiranda attigisse satis sit. Omnia igitur cum alienæ subiaceant potestati, atque corporea, velut quicquid est in nobis, cælo anima non plus illi parer, quàm falsis imaginibus decepta. Neque enim irascitur, nisi quia irasci decorum putat, & tamen etiam non irasci illi liberum est, & amare & odisse. Liquet ergo quasi precibus moueri corporis, vt dominum obsequentem qui in alterius habitat domo, scilicet appetitus & voluptatis. Nempe voluptatem etiam inuiti sentimus, non cupimus aut oblectamur. Aliud est ergo quod sentit, aliud quod optat. Et velut in mundo, cuius partes interitu & ortu variantur, vna mens regis, & animæ plures sunt immortales, velut Solis atque Lunæ; nam horum corpora sunt animata, vt Auerroës docet *secundo cæli com. 61. & duodecimo prima Philosophia com. 20.* tum alibi pluries; atque in superiore mundo & generali, omnia quidem perpetua sunt; at in inferiore, omnia ad vnam mentem referebantur. Atque id sufficit; nam quod regit, immortale prorsus esse necessè erat.

CAPVT III.

*De mente & animæ operationibus
menti proximioribus.*

Anima verò ipsa augetur atque confunditur, mens autem indiuidua est, atque vt hoc declaremus, longa digressione opus est. Cum enim in cælo corpora sint immutabilia, secundum substantiam & qualitatem: eandem enim formam semper retinent, & densitatem, & expertia caloris ac frigoris, grauitatis & leuitatis, quæ apud nos sunt, substantia quidem immortalia sunt, verumtamen accidentibus mutantur, præcipuè autem his quinque: nam incalescunt atque refrigerantur, quocirca etiam fiunt dulcia, amara, candida, nigra, mollia, dura, aspera, leuia, mutantque formam rotundâ, quadratâ, triangulâ, fiuntque grauiâ vt terra, leuia vt aër, mediocria vt aqua: similiter & densa & rara; rara aër & aqua, densa terra quæcunque: continua quoque ac diuisa & separata, totque modis variantur, vt meritò à pluribus qui hoc non animaduertunt, omnia esse accidentia, mutasse substantiam existimentur. At ergo in his inferioribus, cum corpora corporeis misceantur, necesse est vt eadem corporea patiantur, quæ corpora ipsa: & si diuelluntur elementa, diuelli etiam necesse est calorem, colorem, duritiè, & si rursus in vnum coeant, coire. Est autem anima non corpus, quia cum corpore in eodem est loco: nec incorporea, cum sit cum corpore: nec accidens cum sit corpore nobilior. Est igitur corporea quædam substantia, quæ diuellitur, distrahitur, augetur atque minuitur, hæcque iam pridem Hippocrati cognita. Verùm & ob id filius pars est patris secundum animam, animæque illa cum cæteris corporibus augetur, atque extenditur, hæcque sensus & vitæ principium in vno densa, in alio rara, atque huiusmodi: Mens autem huic cum inhæserit, indiuidua existit, nec corpori admiscetur. Et est ob id verè immortalis, quia eadem numero manet, neque confunditur, vt anima. Est igitur mens incorporea, quocirca omnia intelligit, & vt indiuidua. Et aded vna, vt quæ illa participant, velut homines vnum esse sibi videantur, cum sint plura tamen, neque pariter ista seiungit: nam animalium pleraque, vt quæ plures habent pedes, anima diuiditur & partes sentiunt atque mouentur, quamdiu viuunt, & eò magis etiam plantarum, quarum corpora quod instrumenta vita etiam diuisa habeant, propagantur; animalis autem nullius possunt. Sensum igitur in indiuiduo consistere qui dixerit, fallitur: namque in indiuiduo solum consistit, quatenus refert quod sentitur, vt autem in subiecto diuiditur: his autem magis vt tactus, minimè autem auditus vel visus, sunt enim
sine

hinc corpore : incorporea autem non sunt. Rectè igitur Theophrastus inquit, sensum in individuo consistere : quoniam velut in feminis qualibet parte totum est animal, ita & instrumenti : neque enim guttula quæpiam totum animal fabricare non potest, nec parti pars congruit ; quinimò quædam animalia, etiam nullo ex semine generantur, sed solo congressu.

Sunt autem opera animæ quatuor: recipere, seruare recepta, cognoscere atque intelligere. Recipimus delata per sensum eo modo quo aliàs diximus, ex interpretatione Prisciani Lydij : velut audita visa. Seruamus autem in memoria ipsa, quæ duplex est rerum atque verborum. Vtraque etiam primum habet actum atque secundum rerum, & utrunque verborum, nominare solent memoriæ, secundum autem actum memoriæ rerum phantasia, id est imaginari. Eoque argumento ducuntur, quod imaginemur quæ nunquam vidimus aut audiimus; memoria autem est sensu perceptorum, quæ omnia absurda sunt. Quamuis enim memorari non contingat, nisi quæ in actu primo sunt fueruntve verba, tamen idem contingit de phantasia. Decipimur enim in hoc, quod existimamus visâ atque audita imaginari posse : at non est ita ; solum enim imaginamur concepta in memoria, eiusdem autem est facultatis actus secundus, cuius est primus : primus autem ad memoriæ pertinet. Non ergo licet visâ imaginari statim, quod experimento deprehenditur : sed ubi paululum quieverimus, ex repositis in memoria imaginamur. Medium igitur tam in verbis quam rebus est memoriæ, ut est actus primus sensuum, & memoriæ quæ est actus secundus : igitur actus ille secundus in rebus qui est memoriæ, idem est quod imaginari. Quod autem phantasia resiliat ad ea, quæ non sensibus sunt percepta, velut etiam in somniis, cum videmus aut non, neque argento, sed metallo quodam interlita atria, quod splendidius est. Idem etiam contingit in verborum memoriæ, intentione quod rarissimum est, vitio & mixtione quæ sunt frequentissima: velut

Sole sub ardenti resonant Amarillidis ira.

Vitium est & compositio ex diversis: Quid ergo prohibet, ne idem in rerum memoriæ contingat. Neque enim quæ non prorsus vidimus imaginari possumus, neque cernere errorem hunc facile est, quoniam cum non vidimus prorsus, nec imaginamur, velut diuina omnia, cum sensui non subiaceant. Est igitur phantasia memoriæ rerum, non vis aliqua separata. Quod si dicas ipsum reminisci, ex memoriæ & phantasia constare : quod tu dixeris de phantasia, idem ego de rerum memoriæ dicam. Videtur autem reminisci, non ex vtraque memoriæ specie, sed memoriæ rationeque constare. Illa verò est,

Tom. X.

ut cognoscamus non cognita ex cognitis. Quare initium incorporeorum : non enim est in materia species, sed ex his quæ sunt in materia. Intellectus autem & mens, neque in materia neque ex materia, quamobrem solus individuus.

Neque verò, res vulgaris aut simplex, sed omnia cum sint media, quasi inter finem habentia ac non habentia, dico veluti tempus, quod est infinitum & non infinitum : & superficies cœli, cum individuæ sint, in partes tamen contrarias mouentur, & anguli contactus circuli cum recta anguli non anguli, & lumen aliquid & nihil : & infinitum & finem habens, & nos mortales & immortales, quæ omnia etiam aduersis sensibus magna cum iactura omnium scientiarum callidè sustulit Aristoteles, ut omnia scire videretur : nam sic aut nescire videbatur, aut quæ non sciebat, cum longa inquisitione indigerent, desperabat inuenire. Ne igitur alium sapientiosem oriri contingeret, conatus est tollere hanc scientiam, quam Theophrastus vir magis ingenius reparauit. Sed solum extant vestigia, quoniam plurima perière.

Omnis ergo scientia eiusmodi est, & ob id quasi nobis incerta ; medij scilicet inter finitum & infinitum. Procedit ab ipso fine, iuxta id quod propinquum est ex certa finis scientia, secundum sensum ad eam quæ est secundum mentem. Vnde omnia illa admiranda Prolomei Apollonij, Archimedis, & reliquorum. Dico veluti latus aliquod, quod maius esse non potest cognita linea, nec vlla quantitate dici minus videtur, demonstrationem ostendit æqualitatis. Est verò illud in anima admiratione dignum, cum recordamur eorum quæ sine mora recitamus, mora interposita obliuiscimur, cum potius res contrario modo se habere deberet : an quia vsu constat habitus ? habitus autem hic quo velorum memoramur : at constat in omnibus membris hoc esse & ab anima, sed verborum memoriæ falsò vocari : est enim in corpore animato, memoriæ autem videtur esse in anima. Quocirca varias esse potentias constat : illam quidem vitæ & motus linguæ, & ut ad cogitationem refertur ; memoriæ autem est cum cognitione. Erit ergo memoriæ pars & facultas principalis animæ : verborum autem memoriæ & citharæ motricis habitus : participat autem principali ut ab ea esse potest, non ut ipsa est pars facultatis : verum verborum habitus citharæ habitu proximiorum principali. Ut ergo ab vsu & consuetudine recedunt habitus loco, tempore, ita facilius vitiantur, ut si tardius aut submissa voce aut coram iudicibus, vel si tympanum pulsatur, aut lux ante oculos offusa sit.

CAPVT IV.

Indorum opinio & argumenta de anima.

Porro quod dicunt Indi Gidua maioris insulae in suis illis XXXM. inuentis animam nostram ob id coniectandum esse mortalem, quod abscisso capite iam prius admoniti signum dederint, nihil se videre prorsus nihil est: nam signum illud ex capite esse oportet: at tum conuellitur statim, neque vllum ob id constare potest: tamen animus prorsus esset intrepidus, siue ad oculos, siue ad linguam aut labia referas, aut supercilia; hæ enim solæ partes in capite manifestè mouentur, nilque plus contingere potest, quàm his qui animo linquantur, imò minus: at omnibus tum obscuritas sola intercedit, etiam si post per ecstasim multa visuri sint. Quid ergo prohibet etiam à separatione confestim mirabilia visura sit anima, ne in eo momento omnia obscura ei sint, quod vt dixi necesse est: quare & si se non videre significare posset, quod difficillimum est (certè scire impossibile) tamen id argumentum prorsus nil concludit, quod ad animi interitum attinet: quoniam prorsus bifariam peccat, vt neutra pars omnino defendi possit: quod verò aliàs testatus sum in his quibus cor auellitur, maiorem haberet firmitatem. Sed neque ex lingua tum verbum promere licebit, cum vt rectè (vt Vesalius adnotat) *lib. 4. cap. 9. pag. 3.* tam laryngis cartilago tertia deducta, & ob id lingula dehiscente adaperiat foramen, quam etiam musculi linguam mouentes, ex ossè hyoide seu Y formam referente moueantur vtrinque, à ramis recurrentibus sexti paris nervorum cerebri: ergo præciso capite, cum illi recurrant ex iugulo, necesse est præcidi & intercepti vocem, vt sola lingua inconditè moueatur, tum maximè vt dixi conuulsa. Est & alia causa manifestior licet haud maior, defectus spiritus, cum non nisi compressus à pulmone & musculis asperæ arteriæ tum pectoris effundatur; hiante igitur aspera arteria sonum fieri, est impossibile. Talia igitur imperiti rerum primum plebi persuaserunt, inde alios decipientes etiam, sibi ipsis impostuere, nugantes.

CAPVT V.

De cognitorum & virium anima differentiis.

Porro eorum quæ cognoscuntur aut quæ cum cognitione fiunt, plura sunt genera: nam iuxta quinque sensus exteriores sunt quinque; Sapor, odor, color aut lumen aut lux ipsa sonus & qualitas, quæ tactu percipitur. Sextum est motus qui à voluntate procedit. Quatuor sensilia communia, qui sensibus pluribus si non omnibus conueniunt; magnitudo, numerus, Figura, Motus, & quies, quæ est cessatio motus, sicut silentium soni, tenebræ lucis. Præter hæc quæ decem sunt, est memoria; inde id quod imaginatur, materia carens; inde ratio, post mens sublimis velut in arce quadam, cui coniuncta sunt, voluntas & amor. Et de aliis quidem alibi dictum est: hic de amore loqui proposuimus. Est autem res necessaria congenita cognitioni ob familiaritatem, eiusque obiectum bonum. Vt enim amor à Bono primo id est Deo profluens ipsum respicit, & in illud conuertitur; ita quæcumque ad nos descendunt cum imagine potestatis, & intelligentiæ & amoris eius, quod Bonum existimatur: quale autem bonum quod superiori virtuti id est intelligentiæ tale videtur. Propterea quæcumque perfectiora sunt, efficacius amant, quoniam magis intelligunt. Eorum verò quæ cum cognitione fiunt, rursus plures sunt modi: velut motus membrorum parer voluntati, non tamen quomodo fiat cognoscimus. At sensus cognoscunt, & quæ sit quo cognoscamus circa rationem intelligimus: sed cognitio ea est, quæ solum ad sensum peruenit, vt quod videmus oculo. At non scimus quo imaginata percipiamus, illa tamen circa rem ipsam cognoscimus, & quasi quod imaginamur sumus, adeo proxima est menti hæc vis: materia enim caret & incorporeum quasi est. Quod autem memoramur, non eiusmodi est, sed medium inter ea quæ sentimus & imaginamur, quoniam absente quauis re fieri potest. Quinto autem loco est ratio, hæc componit ac diuidit, & idem menti persimilis, verum de annexis materiæ est. Ex hac memoriæque aut imaginariæ oritur id quod vocatur reminiscit. Mens autem est incorporeorum quidem per se: & quorumcumque vt à corporis natura denudata sunt, seu simplicia seu composita sint.

Quadrifariam autem existimatum est intellectum esse imaginandi vim: Et quod vtraque sine materia concipiant, & quod intellectus sine ea vi ni in actu minime vnquam esse possit: Et quod vtrique contingat falli posse, & quod vtraque actio voluntati pareat: sed differunt quoniam

quoniam non imaginamur, sed intelligimus complexa; Et quod non imaginamur incorporea: hæc autem propria sunt menti; Et quod imaginari contingit, non autem intelligere. At intelligere non contingit & non imaginari. Demum quod qui imaginatur abstrahit formam à materia in qua est, utpote ligno & calido & albo, non tamen separat nec separare potest à magnitudine, sed test semper cum illa & in illa, & idè in materia aliqua. Idem dico de colore, & situ atque aliis. Proprieta separat à materia quæ est illi propria, ut coruum à nigredine, non tamen à genere idest ab omni colore, & à quantitate cubitorum duorum pygmeum, non tamen ab omni quantitate. Voluntas autem est cum cognitione boni, veri aut falsi, aut vera vel falsa: Amor autem est non propter se sed propter illud. Et verumque contingit ut miscetur, imò plerumque appetitui corporo. Superat autem sui ipsius amorem & commodum proprium, cum vel ab appetitu vel à ratione augetur species boni. Et maxime in suppositionibus rerum quæ sint maiores vsu vitæ. Eodem modo si adiungantur iræ, ipse autem per se reddit hominem beatum, si sit purus: si autem sit propter se est mistus voluntari: & non est quietus, neque felix. Et si sit in re caduca torquetur cum casibus illius. Idè amor Dei & incorporeorum ut scientiarum, solum beatos efficere potest.

CAPVT VI.

De sentiendi modis, & causis differentiarum, & regula Arithmetica coniugationum.

TRia sunt quæ manifestè differunt ex his per quæ cognoscimus, sensus exteriores, sensus interiores, & memoria. Et memoriæ quidem species duæ; vna sine cognitione & est habitus quidam velut musicorum in instrumentis, & maxime puerorum: at de hac sermonem facere non decreuimus, quoniam quæ hic scribimus ad medicam cognitionem atque tractationem diriguntur, cui hæc contemplatio parum utilis esset. Quæ autem cum cognitione sit eam præsupponit, scilicet interiorè, quoniam non transeunt sensilia ad memoriã nisi per cognitionem sensuum interiorum. Quæ igitur solum cognita sunt per sensus exteriores, impedito interiorè, non transeunt ad memoriã. Quare cum coniugationes interiorum sint totidem numero semper, quotus est numerus à monade duplus, si duo ponantur aut si tres differentia triplus: velut si ponamus calidi, frigidi, siccì, & humidi, erunt quatuor: quia duæ differentia & duo contraria, etsi tres differentia, octo: velut dulce & ama-

rum: hæc enim non se inuicem compatiuntur: contraria enim singula singulis, Monas.

1	2	3
2	4	9
3	8	27
4	16	81
5	32	243

& si quatuor sexdecim, & si quinque triginta duo. Etsi in singulis apponantur media velut temperatum, efficiemus totidem coniugationes, quoruscum fuerit in ea proportione, utpote tripla à monade terminus ultimus, ut in primo tria, in secundo nouem seu secunda differentia: & in tertia viginti septem; & ita deinceps. Cum ergo sumperimus sentire, ac non sentire sensu exteriorè, & ita in interiorè sentire aut non sentire, ac in memoriã pariter contraria, erunt octo coniugationes. Velut sentire sensu exteriorè quatuor modis contingit: aut cum sensu interiorè & memoriã, aut cum sensu interiorè & sine memoriã, aut sine sensu interiorè, & cum memoriã, aut absque eo & sine memoriã. Fiunt etiam totidem, absque sensu exteriorè. Omnes igitur modi sunt octo. At iam dictum est, quod ex his non contingit memorari absque interiorè sensu: igitur relinquentur sex, nam duo adimuntur scilicet non cognoscere & memorari, cum bifariam id contingere possit, scilicet nobis sensu exteriorè præditis & carentibus. Horum igitur loco substituuntur duo alij: vnus qui sit cum cognitione sed exili; tum sensibus sed dumtaxat auditu eoque leui: alter est, ut sentiant, non tamen recordentur sed cognoscant male, sicut modi rursus octo. Quorum primus est omnibus valere, ut in vigilia cum mentem adhibemus & moram. Nil cognoscere ut in attonitis &

<i>Exer. sen. Interior sen. Memor.</i>
<i>Sentire. Cognoscere. Recordari</i>
<i>Non sentire. Non cognoscere. obliuisci.</i>

deprehenfis, & profundo somno, atque hæc palam est esse extrema. Tertius modus est medius ferè ad vnguem, velut cum cognoscimus sensibus exterioribus, sed lenissimè & tenuiter exterioribus quibusdam, sic quibusdam non, velut neque visu neque tactu, etiam adhibitis nonnunquam (non enim in omnibus) tormentis, audiunt tamen voces exiles & recordantur. Et hic status vocatur verè ecstasis. Quartus igitur modus & Quintus est cum non sentiunt externis sensibus, interioribus autem cognoscunt, atque hi cum bifariam distinguuntur: aliqui enim recordantur, aliqui non, ut in somnis in quibus imagines videmus. sunt duo hi modi. Sextus est cum cognoscimus tenuiter, & solum auditu: (videtur enim hic sensus esse ultimus, causam autem dicam post) cognoscunt etiam interioribus sensibus, sed postmodum non recordantur (atque in hoc videtur contrarius Ecstasi) ut in hysteris mulieribus plerisque, nam in quibusdam plus est, in quibusdam minus: sed quod diximus commune est. Septimus autem modus est, cum sentiunt, non tamen cognoscunt, idè nec recordantur. In perturbatis autem mente

mente non cognoscunt, sed malè iudicant perturbata ratione, nec recordantur vt in vehementibus febribus: modus diuersus contingit, qui fermè sub septimo continetur, estque quasi medijs inter illam & tertium. Causæ igitur eorum sic se habent. Et primi quidem vt dixi bene valere & attentum esse, & diu protrahi sensum, & quiescere quod sentitur: secundi autem occupari cerebrum, & ventriculos omnes à frigore vel humido, atque hæc manifestiora sunt quàm vt indigeant declaratione. Causa verò tertij est vt dixi, quoniam cerebrum manet illæsum; & spiritus ad ipsum contrahuntur: idèd manent omnes virtutes atque facultates quæ sunt in illo, vt memoria, ratio, & prope illud vt auditus, leuis tamen & quasi per imaginem. Causa verò quarti est imbecillitas cerebri, & ob id sensuum læsio vel ob frigus vt in somno, vel ob consumptionem spirituum vt in debilitatis ex morbo; recordantur tamen quoniam non impeditur cerebrum ob intemperiem: sed error qui in eis accidit, contingit ob spiritus qui à sensibus redeunt, imbuti imaginibus sensuum; indicio est quod nuper obcæcati somniant se videre, iam diu autem obcæcati non somniant se videre: Et in ægris humor eodem modo temperatus, sed multus, idem potest, sed tunc non vident, aut audiunt, nisi verè visa atque audita & similiter de alijs. Quintus est cum neque sentiunt neque memorantur: atque in hoc à quarto dif-

fert, sed cognoscunt tamen: hoc rursus in imbecillibus & somniantibus, & vira imaginandi perturbatam habentibus ob motum velocem imaginum. Manifestum est autem quod hoc à calore, illud ex resolutione aut oppressis viribus primum, ex oppressione, non sola interceptione spirituum. Sextus autem est quod cum resolutæ sint vires, non secus ac in ecstasi, non recordantur, etiam quoniam intemperies frigida impedit memoriam, sensum autem auditus, non quoniam propinquus est cerebro, & in patièdo magis consistit. Significat ergo abundantiam humorum, atque vaporum magis frigidorum, quàm corruptorum.

Septimus accidit, quoniam intemperies magna est, vt pote oppressis viribus à multitudine materiæ: idèd spiritus ad membra sensuum etiam perueniunt, & magis ad oculos etiam; indicio est quod conuiuent ad motum circa illos, non tamen cognoscunt, & idèd nec recordantur. Cum verò sensibus percipiunt, ratio verò corrupta est, non possunt recordari, atque hic est vltimus modus, in quo stantibus viribus vt in acutis febribus, ratio à calore & siccitate nimia perturbatur: propterea multi ex his seruantur & redeunt. Differt hic à præcedenti, quia non cognoscunt; hi verò prauè cognoscunt, & malè ratiocinantur. Hic ergo à calido aut sicco fit; ille vero à frigido vel humido.